

Dr. Hadnagy Imre József

Dr. Dévényi Endre arcképe

Dr. Endre Devenyi portrait

Dr. Dévényi Endre: Öröktűzek c. műve a saját versein kívül a magyar irodalom tűzzel kapcsolatos verseiből válogatott gyűjtemény. A könyvben nemcsak neves magyar költők, hanem irodalmi vénával megáldott tűzoltók versei is megtalálhatók. Ő tűzoltóként, parancsnokként is verselt, poéta volt, természetesen a tűzoltói léttel, tűzoltással foglalkozó versei állnak ezen írás reflektorfényében.

Kulcsszavak: Dr. Dévényi Endre; Tűz a magyar irodalomban; Prometheusz versben; Szent Flórián versben; A tűzoltói lét versben

3. 1. ADALÉKOK DR. DÉVÉNYI ENDRE MAKÓ ÉS KOLOZSVÁR EGYKORI TŰZOLTÓPARANCSNOKA ÉLETMŰVÉHEZ - TŰZOLTÓI, ÉS VERSES SZÉPIRODALMI MUNKÁSSÁGÁHOZ

Tűzoltó Múzeumi működésem során az őselemek egyikéhez - a tűzhöz - kapcsolódó irodalmi emlékek gyűjtése során találkoztam először dr. Dévényi Endre: Öröktűzek¹ c. művével, amely a saját versein kívül a magyar irodalom e témához tartozó témájú verseiből válogatott gyűjtemény. A könyvben nemcsak neves magyar költők, hanem irodalmi vénával megáldott tűzoltók versei is megtalálhatók. Ő tűzoltóként, parancsnokként is verselt, poéta volt, természetesen szakmájával összefüggő versei a téma szempontjából a legfontosabbak.

A nevezett vers-gyűjtemény megragadott, abban az értelemben, hogy lám, a tűzoltók hivatásuk gyakorlása mellett még a versírás művészetét is gyakorolják. Dévényi Endre Szent Flórián című versének néhány sorát (a lentebb idézett versrészlet **kiemelt sorait**) választottam az akkor készülő éppen a tűzoltók védőszentjének tetteit taglaló írásom címéül².

Be kell vallanom dr. Dévényi Endre életéről kevés anyag áll rendelkezésemre, azt a keveset, ami valós tényeken alapul csak az őt jól ismerő Tóth Ferenc³ magyar helytörténész, muzeológus Marosvidék c. folyóiratban megjelent írásából ismerem. Makó város internetes anyagát böngészve, a leírtak megerősítenek abban, hogy a makóiak szívesen emlékeznek egykori tűzoltóparancsnokukra. Emellett nagyon büszkéek arra, hogy a két Dévényi – apa, és fia, a tűzoltóparancsnok, és világhírű fotóművész - sok dicsőséget szereztek a városnak. A város volt tűzoltóparancsnokának főleg a versei mesélnek, igyekeznek arcképéhez adalékokat adni⁴. Ebben az írásban - a címben foglaltak szerint Makóhoz és Kolozsvárhoz kötődő tűzoltói működésének időszaka áll a vizsgálatás középpontjában.

¹ Dr. DÉVÉNYI Endre: Öröktűzek. Tűz a magyar költészetben – Összegyűjtötte Dr. Dévényi Endre (Kolozsvár 1944. Kolozs vármegye és Kolozsvár Tűzoltó-szövetsége.)

² A neves fotóművész – Dévényi Dénes – az interneten böngészve nemrég találkozott ezzel az írással. Kedvességére jellemző, hogy elektronikus levélben megkereste volt munkahelyemet – a Tűzoltó Múzeumot – és örömmel nyugtázta, hogy édesapja tűzoltói, és főleg irodalmi tevékenysége nem ment feledésbe. Különleges érzés lehetett, hogy édesapja emlékével így módon is találkozott. Számomra írásos reakciója valóban nagy érték, hiszen egy világhíres fotóművésztől ritkán kap az ember elismerést. Köszönettel veszem. A választ ismét megteszem, hiszen ebben az írásba helye lehet a megismételt köszönő szavak tolmácsolásának.

³ Tóth Ferenc: A két Dévényi (Marosvidék. 2001/1. 19–22. p.)

⁴ Mint fentebb jeleztem Dr. Dévényi Endre munkásságának csak a II. világháború végéig terjedő időszakával foglalkozok. Korábban utaltam rá, hogy a háború utáni anyagok kutatására önhibámon kívül nem volt módom.

Makói tűzoltói munkájára Tóth Ferenc helytörténész, a család jó ismerője a következőképpen emlékezik:

„Öten pályáztak 1930-ban a makói tűzoltótiszt állásra, elsöprő többséggel dr. Dévényi Endrét választották meg erre a tisztségre, amely tűzoltó-parancsnoki beosztást jelentett. A huszonegy éves (1909. július 2-án született), tehetséges fiatal parancsnok megszerette a Maros-parti várost, de ő is a legnagyobb bizalmát érezte a polgármesternek, városi főmérnöknek, sőt a polgármesteri hivatal egész tisztikarának. Akkoriban Nagy Sándor vezetésével működött városunkban a nagy hagyományú Makói Önkéntes Tűzoltó Egyesület, de a megyei székvárosban fontosnak tartották a Hivatásos Tűzoltó Testület megszervezését is. Dévényi Endre az utóbbinak lett a parancsnoka. A paradox helyzet abból adódott, hogy a hivatásos tűzoltóságot már korábban az önkéntesek parancsnoksága alá helyezték. Ez bizony az állandó súrlódás forrása lett, de az új hivatásos tűzoltótiszt emberséges magatartásával a feszültséget sohasem gerjesztette.

Dr. Dévényi Endre rendkívüli ambícióval és rátermettséggel látott munkájához. Mindenekelőtt a hivatásos tűzoltók számát hétről tíz főre emeltette, akik az új vezetőtől magas szintű kiképzésben részesültek. A tűzoltóság felszerelését állandóan bővítette; nagy eseménynek számított az új locsolóautó, a Hektor beszerzése. Makó a nyári hónapokban porváros volt, ezért Dévényi Endre minden év tavaszán felolajoztatta a Hektorral a Szegedi utca makadám burkolatát, a többi főbb útvonalat reggelente fellocsoltatta. Az artézi kutak elfolyó vizét több helyen (a Hősök szobra mögött, a Kossuth utcai Fehérló kútnál, a Juhász kocsmánál) földalatti ciszternákban gyűjtötték össze, itt töltötték fel a locsolóautót. Gyakorló terephelyük a MAK pályához vezető Báló-ligetben volt, ide vezet ma az autós csárda lejárója.” [2]

A Dévényi és a Tóth család összetartott, gyakorta találkoztak. A családfők barátok, a fiúk (bár köztük négy év a korkülönbség) úgyszintén e minőségben élvezték egymás társaságát. Közös kirándulásokat szerveztek, a marosi fürdőzés kedvelt nyári programjuk volt. Tóth Ferenc Dévényi Endrét így jellemzi: *„engem, a kisdíákot – varázslatos megjelenésével és lebilincselő modorával büvkörébe vont. Lestem minden szavát, figyeltem mozdulatait.” [2]*

Versei lebilincselik a hallgatóságot, az olvasót.

Prometheusz tette őt is megigézi, 1910-ben vetette papírra a *Tűzlopás* című költeményét. A vers magát a hőstettet – a tűzlopás tényét „éneklí” meg, a tűz hasznát vetíti elénk, de látnokként jövendőli ennek a következményét a befejező sorban: *„De sok lesz véle majd a Fájdalom”*. A legenda folyományaként ismert, hogy e tettéért Prometheusz megbűnhődik, továbbá Zeusz a főisten büntetéseként az emberiség életútját a hasznos és ártó tűz körüli tevékenység - időnként sok fájdalmat és embertelen küzdelmet rejtegető eseményei - végig kísérik. Dr. Dévényi Endre hivatásának fő elemei a tűzzel kapcsolatos – elméleti, és gyakorlati – tevékenységek, a Zeusz-i büntetés enyhítéséért, az ártó tűz megelőzéséért, megfékezéséért folytatott harc tűzoltóparancsnokként, és későbbi életében tanárként. [1] [2]

Volt egy férfi ... merész, hős, büszke ember!
– Prometheusnak nevezte a nép, –
Aki szívében lázadó keservvel,
Harcba szállt a dőre istenekkel,

Életművének további feldolgozása nem kizárt, ha ebben egészségem, és főképpen mozgásképességem nem akadályoz.

Megmászva a ködös Olymposz hegyét.
Az istenek lágy pamlagon heverték
Nektárosak voltak mind a serlegek;
Vadító volt ezt látni földi szemnek,
Ahogy kábultan össze részegedtek
Úgy, amint a földi korcsmás emberek.
A Tűz-parázs egy cseréptálba téve
Szendergő fénnel csendben pattogott,
Amint az ember tétovázva, félve,
Átkokkal, áldással, jajjal kísérve
Szent közelségébe így eljuthatott.
Az istenek tivornyás palotája
Mámor emlőjén alszik! Vak és süket ...
S a Tűz-szolgák bús, vadarcú csordája
Földön feküdve, borszagot zihálva
Örztelen hagyá a rábízott Tüzet.
Prometheus a pillanat csodáját
Kapzsi örömmel törte le magának,
S a hamvadó Tűz elnémuló parázsát,
Hozta a csendes, részeg palotán át,
Az emberségnek, a nagyvilágnak.
Hozta remegve ... S a hogy földre ért le,
Ujjongón, nem is tudva, hogy mit cselekszik,
Jó csomó száraz fűvet összetépett,
Parázsra tette és nézte, hogy éget,
Perzsel a Tűz s a – lelke, hogy melegszik!
Kábult agyán ezredév álma ébred!
Lát, hall és érez nem tudott dolgokat:
Kohó-dohogást, tűzhelyi lágy meséket,
Lámpabélről lefolyó bús beszédet,
Hideget riasztó piros lángokat ...
S boldog álmából öntudatra rebben
És érzi, hogy tette nagy volt és merész.
Neve nem vész el a nagy végtelenben,
S örökké titkos dacos sejtelemben
Viszi nevét szárnyán egykor majd az Ész.
Amíg merészen szálldos így a lelke,
Időt és teret átrepülő vággyal,
Vad embercsoport csodákat lesve
S új élhetésnek titkait keresve
Veszi körül csendes kíváncsisággal.
S megérik mind, hogy más lesz majd az Élet!
S a szent égi kincset szerte-szét viszik ...!
– Útjukat jelzik fénylő messzeségek, -
Vidám munkától daloló vidékek -
S magukat istenné nőiteknek hiszik!
Csak Prometheus marad magában ...
S ujjongó kedve megfogyott nagyon,
Mert meglátta a nagyszerű csodában
Bár sok Erő és pompásabb világ van

– De sok lesz véle majd a Fájdalom!!!

A Flórián legenda az, amely mindenkinek példát szolgáltat, mindenkit lelkesít, aki a tűzoltó végtelenül nehéz, nemes feladatainak végzésére vállalkozik. Győződjünk meg róla, miként gondolja Dévényi Endre azt, hogy Flórián a tűzoltók eszményképe, és valóban a tűzoltók védőszentje lehet.

Dr. Dévényi Endre:

SZENT FLÓRIÁN
(részletek)

Diokletianus dicső seregében,
Százados volt. Híres és vitéz katona.
Karja acél volt. Bátor, kit életében
Galád ellenség karja nem tört meg.

...

Egy napon a város külső részét járta
Flórián százados és néhány barátja,
Amikor egy kis ház rossz kéménye mellett
Lángba borult a zsupp és vadul égni kezdett.

...

Kiabálás támadt, mind odaszaladtak.
Csak az eloltással sehogy sem haladtak.
Az asszonyok sírtak, arcuk könnybe fénylett
De a láng csak terjedt, a tűz meg csak égett.

...

Keresztényház lángolt, keresztények égtek.

...

Régi barátait nyomban elfelejtve,
A háznak árváit nyomban felkereste.

...

Lelkében az érzés muzsikálni kezdett,

...

S úgy látta, hogy a rom: olyan, mint az oltár.

...

Krisztus hű árváit, mint valami nyájat
Szögletében találta a ház udvarának:
Szitkozódás miatt: kimenni is féltek,
Imádkozva sírtak, imádkozva kértek.

...

Így lett Flóriánból keresztény és boldog,
Aki a lelkében új életet hordoz.

...

Híve lett a hitnek, az új Messiásnak,

Búcsút mondvá büszkén a régi világnak.
De aki vitéznek nagy volt, az marad,
Ha más feladattal bízza is meg őt az Ég.

...

Hirdette örömmel az új Igét.

...

Amíg ígéire felfigyelt az Állam

...

Híveinek számát irigyen sokallták
A Lorch városka mellett Enns folyóba dobták.

...

Hiába keresték barátai sírva,
Nem tudták temetni temetőbe, sírba.

...

Szentté tisztult lelke hitet éleszt, áraszt,
És példát szolgáltat az egész világnak.

...

Példaadó lelke, imádságos álma,
Minden évben rászáll május hónapjára,
S szeretettel gyűjti seregébe újra,
Aki a jóságnak harsonáit fújja.

...

Akinek parancs az, ami másnak érdek,
Aki előtt még szent, ami közérdek,
Aki életével nem sokat törődve,
Megy a háborúba, megy a lángözönbe

...

Mások életéből nem vár soha hasznot,
Tiszta becsülettel harcolja a harcot.

...

Katonának indult s szent lett belőle:

Isteni akarat igehírdetője.

Előbb erős test volt, aztán erős lélek:

Kire áhítattal s lelkesedve néznek:

a világon élő Flórián vitézek⁵. [1]

Az „Öröktüzek” versei a gyakorlati tűzoltói munka fő elemei köré csoportosíthatók. Dévényi Endre arra határozottan törekszik is, hogy a tűzoltói hivatás egészét mutassa be. A tűzoltó vállalt kötelezettségének teljesítéséhez mindig hozzátartozik az éberség, a gyorsaság, a tettekeszség, az önzetlen segítség, és még sok nemes emberi jellemvonás. Közben az is fontos, hogy a tűzoltót is várja otthon a családi tűzhely, a feleség, a gyerekek. Mindezeket felölelő gondolatokat a kötet versei közvetítik az olvasónak. A továbbiakban – a teljességre való törekvés nélkül - részleteket kiragadva a kötetből lássuk ezt a tűzoltó-költő Dévényi Endre tolmácsolásában.

⁵ A vers kiemelt része a fentebb jelzet tanulmány címadó sorai.

Dr. Dévényi Endre

TORONYŐRSÉGEN

(részletek)

Csendes a város ... Elszunnyadt az Élet!
Setét és rejtelmes az egész határ. ...

...

Nappalom: őrtállás! Éjjelem: virrasztó!
A szóm: harang hangja. A szellő: dalom.

...

Ha lángnyelvekkel szól hozzánk az Isten
s haragja bosszús árnyaképpen
vörös kakast repít az éjben,
minek tolla égve száll
az feléget mindent, mit talál. [1]

Dr. Dévényi Endre

TŰZ

(részlet)

Őröl bolondul a vörös-malom
Előtte nincs fék, nincsen irgalom
Feléget mindent, amit csak talál
Garatja éhes s új munkára vár. [1]

Dr. Dévényi Endre

KIVONULÁS

(részletek)

Az őrszobán megberren a csengő
S a telefonból rémült hang kiált:

...

Ég egy istálló, s ég egy ház!
„Jöjjenek gyorsan!!! Bódult néma csend lesz,
Rövidke néhány csendes pillanat,
Majd a fénylő, tiszta szerekhez,
Rohan a kis Flórián csapat.

Lovak nyerítenek, szerszámok remegnek
Ostorsuhintás ... Ideges beszéd
Hullámai repülnek szertesztét ...

Sziréna bűg, a hangja bűgva reszket
S az esthomályban fáklyafény fakad
S vonul merészen
Acélizommal
Dallal szívében

A kevésszámú tűzoltócsapat. [1]

Dr. Dévényi Endre

TŰZ UTÁN
(részletek)

A lángok már rég semmiségbe vesztek,

...

Üszkös gerendák, mesztelen falak,
Bútorok, rongyok, egy kenyér, kalap,
Parázs, víztócsa, megolvadt üveg,
Tömlő, tűzoltó, színüket
Vesztett ajtók, ablakok,
Rajtuk korom, víz, festék-hólyagok.
Tetőről hullott, széjjeltört cserép
Fekszik a földön szerteszét. ...

...

A kémény áll csupán a házon.
Bár kissé dűlve, mégis szilárdon,
Ajtó nélkül ... mered az égre
Füstösen, barnán, belül kiégve. [1] [2]

A családfő barátja Tóth Ferenc írja: „*Úgy hírlett, hogy ő az ország egyetlen tűzoltó költője*”. Természetesen ő helytörténészként nem kutatta a tűzoltóság egészét, így ebben a körben ismeretei nem teljesek. Abban megerősítem, hogy Dévényi Endre sokak között az első sorba tartozik. A versei átélt élményekből fakadtak, amit az idézett költemények strófái is érzékeltetnek. [2]

Életének, és munkásságának egy új szakaszáról szólva, legyen a szó ismét Tóth Ferencé: „*Amikor 1940-ben, a második bécsi döntés értelmében Észak-Erdélyt visszacsatolták, dr. Dévényi Endrét Kolozsvár tűzoltóparancsnokává nevezték ki. Egy évtizedes makói működése után fájó szívvel vett búcsút szeretett városától, itt pedig nagy úr támadt utána. Kolozsvárról Pestre került, a tűzoltó tisztiiskola tanáraként ment nyugdíjba. Pesten halt meg 1973. július 15-én.* [2]

A Maros-parti városban már alig akad valaki, aki emlékszik a gáláns megjelenésű tűzoltó tisztre, magam még őrzöm emlékét: nyílt tekintetét és lenyűgöző személyiségét, okosságát és bölcsességét, emberségét és szakmai tudását.”

A makói emberek őrzik az emlékét, csak, ahogy Tóth Ferenc írja alakja, kiváló emberi jellemvonásai vesznek el az emlékezet tengerében, de munkásságának csillaga fénylik, hiszen emlékét márványtábla is őrzi, mely előtt fia tiszteleg a következő **(1. kép.)** képen.

1. kép. Dévényi Dénes édesapja emléktáblájánál
(Forrás: Tóth Ferenc: *A két Dévényi* (Marosvidék. 2001/1. 19–22.)

3. 2 ÖSSZEGZÉS

Az írás tanúskodik róla, hogy a „hozott anyag” kevés az arckép megrajzolásához. Reményeim szerint, azonban a legnemesebb jellemvonások kiválóan a leírtakból. Azt a célt sikerült elérnem, hogy a „papírra vetett” gondolatok az olvasót a tűzoltó-költő sokoldalúságáról meggyőzzék, és más neves tűzoltó személyiségekkel egy sorba tartozónak ismeri meg. Az írás anyaga kedvcsináló forrás is lehet; talán akad valaki a tűzvédelem iránt érdeklődők között, aki Dévényi Endre egész életművét feldolgozza.

3. 3. FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Dr. DÉVÉNYI Endre: *Tűz* (Öröktűzek. Tűz a magyar költészetben – Összegegyűjtötte Dr. Dévényi Endre (Kolozsvar 1944. Kolozs vármegye és Kolozsvar Tűzoltó-szövetsége)
2] TÓTH Ferenc: *A két Dévényi* (Marosvidék, 2001/1. 19–22. p.)

Dr. Hadnagy Imre József
Tűzoltó Múzeum volt munkatársa
dr.hadnagyimre@freemail.hu